

Somogyi Győző

Keresztény művészet – modern művészet

A világ szépségének észlelése, az ebben való gyönyörködés és leutánzásának öröme – ez az, amit művészetnek nevezünk. E szépség alkotójának dicsőítése – ez az, amit vallásnak nevezünk.

Vallás és művészet nem csak egy töről fakad, de eredeti formájában azonos. A legősibb műalkotásoktól kezdve (barlangrajzok, mítoszok, kultikus építmények és tárgyak) napjainkig nyomon követhető a művészet beágyazottsága a vallásba, közelebbről az istentiszteleti cselekménybe, kultuszba.

A kultusz és a kultúra szó azonos gyökere, a földműveléssel megegyező jelentése is jelzi a művészetnek Istennel és a természettel való szoros kapcsolatát. Az emberi történelem minden magaskultúrája, benne a művészettel, egy valláshoz tartozik. Mindeddig nem sikerült találni – bár ebbe rengeteg pénzt és kutatást fektetnek – egyetlen kis törzset vagy őskultúrát, amely vallás nélkül lett volna.

Maga a vallásos kultusz (rítus, istentisztelet) az ősműalkotás. Az egyes műfajok (építészet, zene, költészet, festészet stb.) ennek részei. Külön szakrális művészet megkülönböztetésének az emberi történelemben egészen a modernitásig nincs értelme.

Csak szakrális művészet van az összes ismert kultúrákban. A hagyományos társadalmakban – és ez a fehér civilizáció utolsó kétszáz évét kivéve a teljes világtörténelem – a mindennapi élet a vallás keretein belül, annak vezetése és értékrendje szerint folyik. Ezért hatja át az esztétikum, szertartásosság, közösségi jelleg és tradíció. Azért szép minden egyes földből kiásott régi tárgy és töredék, mert akár fegyver, akár cserépedény, kora vallásával kapcsolatban áll. Ez pedig azt jelenti, hogy a szűken vett funkcion túl Istenhez való rendezett viszonyt mutat, a természet rendjét és arányait tükrözi, az életet serkenti és őrzi.

Az emberiség közös Istenélménye és vallási hagyománya, amit a keresztény teológia őskinyilatkoztatásnak nevez, és az Isten – természet – ember közti adott viszony az oka, hogy a különböző vallások szakrális művészetében nagyon sok a közös vonás. A vallási szöveg, szent zene, épület és tárgy azonnal felismerhető és esztétikai élmény, bármely távoli kultúrából üzen, bármely idegen nyelven is szól. Mindet a szimmetria stilizáltság, frontális nézet, örök mozdulatok jellemzik. Arany Jánossal szólva: „nem a valóság, annak égi mása”. A művészet története ennek a közös tradíciónak a továbbadása.

Mivel a szépség transzcendens természetű, a művészi alkotás a vallás természetfölötti síkján zajlik, a Sátán is jelen van körülötte. A lét megsemmisítésére törekvő Gonosz gyűlöli a világ szépségeit, mely Istennek és az életnek hatalmas ereje és jele. Azt lerombolni igyekszik, mégpedig a szépségnek a csábítás eszközeként való felhasználásával. A bűnbeesés történetében a kígyó a tiltott gyümölcs szépségével veszi rá Évát a bűnre és halálra.

Ez a modern reklám működési elve is. A szépséget – amelyet a Sátán létrehozni képtelen – az ember és az élet ellen tudja fordítani, mint a teljességből kiszakított és megcsavart öncélt vagy perverzítást. Ez az, amit bálványimádásnak nevezünk. Az embergyilkos vallási kultuszok, a szakralitástól megfosztott antik és modern test-ábrázolás, a képrombolások az ördögi működés jelei. Ez a veszély az oka a vallásokban lévő ábrázolási tilalmaknak, tabuknak, stilizálási szabályoknak.

A minden vallásra jellemző szent művészeti tradíciót a kereszténység egy igen fontos elemmel gazdagítja. Jézus Krisztusban a láthatatlan teremtő Isten öltött emberi testet. „Aki engem lát, látja az Atyát” – mondja Jézus az apostoloknak. Az ember Jézus az Isten képmása, görögül ikonja. Nem csak tanítása, de látható arca, testi mivolta is kinyilatkoztatás. Ez feloldja az ószövetségi képtilalmat. A keresztény vallásban az ábrázolás nem csak hogy nem tilos, de egyenesen kötelező. A művész által festett kép szentkép, az ikon ikonja, az alkotás pedig istentiszteleti cselekmény, a kultusz része. A keleti egyházakban a művész kisebb egyházi rendre felszentelt papi személy.

Jézus arca, keresztben függő és megdicsőült alakja ugyanolyan fontos része a keresztény hagyománynak, mint a Biblia.

Ez a lényege a Damaszkuszi Szent János által összefoglalt képteológiának vagy ikontannak, amelyet az iszlám hatásra fellépő képrombolással szemben a VII. Egyetemes Zsinat hittételként fogalmazott meg.

Ez a hittétel az európai művészet alapja, Jézusnak, az Isten képmásának, az Isten képére teremtett embernek, az ember mértékére teremtett embernek, az ember mértékére teremtett természetnek az igenlő, szerető, dicsőítő ábrázolása – ez az európai művészet. Látszólag nem vallásos műfajai is – mint a tájkép, csendélet, portré, akt vagy a nonfiguratív művek – szentképek. Ha a mai művész nem is tudja, ezek is régen mindenki által értett vallásos jelképekre utalnak. Esztétikai és kompozíciós rendjük, témájuk szerető, áhitatos megközelítése pedig azonos istentiszteleti célra készült társaikéval. Ez áll minden műfajra. Ennek titkos tudása él ma is minden művészen, alkotóban, bármely stílust követ, vagy bármilyen a világnézete.

A művészet sokezer éves egységes folyamatában, melyet a kereszténység különös magasságokba emelt, a modernitással egy törés következett be. Ez a Sátán műve.

A modernitás fogalmát és kezdetét nem könnyű meghatározni. A sátáni elem a kultúra körül mindig is jelen volt, és mindig, mint valami új, az isteni és természeti rendnél jobb ötlet próbált megjelenni.

A megújulás, újjászületés, felszabadulás, fejlődés, a vallás lényegéhez tartoznak, mint az élet működési formái. Ezért a Sátán újításnak, változásnak álcázott rombolási kísérleteit a hagyomány sokáig ki tudta védeni, sőt gazdagodott általa. A törés az európai felvilágosodással következett be. Amikor a fehér ember elfogadta, hogy az újítás és fejlődés a Teremtővel való szakítást, a korábbi rend és élet minden formájának elpusztítását jelenti. Ez az a sátáni elem, amely a modernitásba befurakodott, azt fokozatosan átértelmezte, míg végül annak lényegévé vált. Állomásai: a tételes ateizmus, mint világnézet, a kereszténység leváltását, majd megsemmisítését célul kitűző titkos társaságok, a gazdaságnak pénzgazdasággá, a tudománynak ateista ideológiává szűkítése és végül mindezek erőszak útján világuralomra juttatása. Ez egy alig kétszáz éves folyamat.

Mára a modernizáció befejeződött. Totális világrenddé vált, melyből Isten, vallás, szakralitás ki van irtva és melyet a Sátán ural. Létmódja az élő természet és a több tízezer év alatt felhalmozott vallásos kultúrkinccs felélése. Mivel a Sátán alkotni nem tud, ez a világrend egy önkorrekcóra képtelen, önfelszámoló rendszer, maga az önpusztító rendetlenség. A halál civilizációja.

A modernitás a művészetnek a szépség lebontásának szerepét szánja. Kultúráját nem alkotók, hanem elméleti szakemberek – ideológusok, kritikusok és más parancsközvetítők – csinálják. A művész, Isten egykori felszentelt alkotótársa, az ő parancsuk szerint romboló segédmunkás.

A kultúra és benne a művészet a modernitásban az Isten elleni totális háború egyik harctere. A kultúrharc a vallásos kultúrák évezredek óta felhalmozott kincseinek kritikájából, átértelmezéséből, üzleti felhasználás utáni elpusztításából áll, egy soha meg nem valósuló jövő nevében.

A művész szerepe az élharcos (avantgarde), aki a pusztulásra ítélt tradíció egyre újabb területére veti rá magát, azt gúnyolja, megkérdőjelezi, halállal végződő kísérleteket hajt végre rajta. A modernitás gyökerében szépségellenes és képromboló. Mivel ura, a Sátán teremteni nem tud és nem is akar, ezt szolgálainak is megtiltja. A modern művésznak szépet, maradandó értéket létrehozni szigorúan tilos! A történelem azonban azt mutatja – és ezért a modernitásban a történelem is szigorúan tilos! – hogy a Sátán uralma csak felszíni és

látszólagos. A modernitás korszakában is él a vallás, hat a tradíció. Maguk az élharcosok is ennek anyagával dolgoznak. A sajtó által fenntartott információs blokádnak miatt nem tudjuk, milyen hatalmas művészi teljesítmények, életművek születnek az elnyomás dacára ma is. Ami látható, azt sejteti, hogy lesz meglepetés. Minden helyreállítható.

A modernista művészettörténet korszak-felosztásai és izmusai tévesek. A modernizmus a művészet történetének nem csúcса és az avantgard sem annak kikerülhetetlen végzete. A több tízezer éves csodálatos folyamatban másodpercnyi tévút csupán mint az ókori Baál vagy Mammon kultusz vagy a Sátán többi, átmenetileg sikeres műve. Sok kárt és szenvedést okoz, de maradandó értéket nem hagy hátra.

A modern izmusokban már nem hisz az emberiség. Még fenntartója a pénz sem. A szívekben megbukott. Pénz, erőszak és tehetetlenségi erő tartja fenn ideig-óráig, de mindenki tudja, hogy a király meztelen. A modernitás zsákutcájából bármikor kitörhet a félrevezetett művész is, az emberiség is. Az egyirányú fejlődés dogmája helyett a visszafordulás szabadságát kell választani, más szóval a megtérést Istenhez és a hagyományhoz.

A jövő azé, akié a múlt: a szent művészeté.

2010. március 9.

Somogyi Győző